

Nr 258.

Av herr Sandegård, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 116 angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. har, jämte det nya linjer uppdragits för läroverkens — såväl på realskol- som gymnasialstadiet — organisation, även frågan om de kommunala mellanskolorna i någon mån upptagits till prövning.

De starkt divergerande uppfattningar angående dessa skolors sätt att fylla sin uppgift, som på skilda håll kommit till synes, har föranlett departementschefen att söka närmare utröna, »hur erfarenheterna rörande mellanskolans arbetsresultat och arbete objektivt sett kunna anses hava utfallit.» Departementschefen anför härom följande: (sid. 116). Naturligt — — — — — i sakens natur (sid. 124).

När departementschefen summerar ihop sina intryck inför de svårigheter, under vilka mellanskolorna nödgats arbeta, säger han sig »finna det i grunden föga överraskande, att huvudkällan till bekymren varit *den bristande arbetsron, juktet och det för lärjungarna ansträngande arbetet.*»

»Om man uraktlåter att sörja för att undervisningen kan bygga på folkskolans kunskapsmått — genom bristande sovring av lärjungematerialet — om man på lärarhåll i stor utsträckning brister i förtrogenhet med läroverk och folkskola eller bådadera, *om man anser sig böra pressa in en sexårig skolas kurser i tämligen obeskuret skick på fyra läsår*, måste jag utan tvekan säga, att det icke är ägnat att förväna, att arbetet ofta erhållit den prägel, som anförts.» Omdömet upprepas i denna form: »För mig ligger häri ingenting anmärkningsvärt, *svarare då däri, att det, trots allt, varit möjligt att vinna så tillfredsställande resultat, som fallet efter vittnesgilla och erfarna personers uttalanden varit.*»

Man bör måhända icke begära ett mera auktoritativt klart erkännande av det faktum, att den skolform, det här är fråga om och som ju enligt det kungliga förslaget i vidaste utsträckning fortfarande kommer att bestå, saknar — för att använda en annan framstående skolauktoritets ord — *lugn*,

stadga och fasthet i sitt arbete. Det må så vara, att detta förhållande även enligt denne auktoritet »icke är ägnat att väcka förundran», det väcker blott så mycket större tveksamhet och djupare bekymmer hos målsmännen för de barn, vilkas fysiska och andliga hälsa här äventyras. Reservanterna i skolöverstyrelsen nagla fast detta obestridliga faktum. De erinra om, att från mellanskolorna gjort sig förmärkt *en stark önskan att erhålla ytterligare ett år till sitt förfogande* och yttra bl. a.:

»Då skolan ofta funne sig ställd inför nödvändigheten att på sina fyra år inlära så gott som hela det för en sexårig realskola föreskrivna kunskapsstoffet, måste ock dess arbetsmetod och arbetsintensitet bliva helt olika realskolans. *Arbetet måste starkt forceras*, om någon fördjupning i studierna kan det ej bli tal och det finnes ej heller för begåvade elever någon möjlighet att ägna sig åt studier utanför skolkursen. Mest tryckande, i all synnerhet för flickorna, är arbetsbelastningen, *som understundom rent av närmar sig bristningsgränsen.* Över realskolans arbete vilar en prägel av lugn, över mellanskolans åter ett starkt mått av nervös jäkt.»

Skolsakkunniga synas vara av samma mening: »Det är — — — uppenbart, att de kommunala mellanskolorna i flera hänseenden arbeta under förhållanden, som måste menligt inverka på arbetsresultatet, och att de av sina lärjungar måste kräva ett mera ansträngande arbetstempo, än realskolorna behöva kräva av sina. Om detta sakförhållande bör konstateras, så bör det emellertid icke överdrivas. Att det särskilt framträtt för och framhållits av mellanskolornas lärare är helt naturligt, hänvisade som de varit att i tävlan med de vida gynnsammare ställda läroverken söka nå dessas arbetsresultat. Den särskilda examenskontroll, som lagts på mellanskolorna och som icke har motsvarighet vid realskolorna, har i vissa hänseenden haft sin nytta, men den har ock utgjort ett i någon mån enerverande moment och väsentligt bidragit till att inrikta arbetet på examensprestanda.»

Förvisso är talet om de ungas överansträngande genom skolarbetet i många fall överdrivet och obefogat, och anledningarna till överansträngning, där sådan förekommer, ej sällan att söka mindre i skolan och dess arbete än i hemmens oförmåga att taga nödig vård om de unga. Och ingalunda skall skolan pjoska och pjolta med de barn, den fått att meddela kunskap åt. Våra barn ha tvärtom rätt att i skolan och av skolan lära sig, att det icke finns några genvägar förbi allvar och ärligt arbete, om man vill kunna något och duga till något i livet. Man skulle till och med kunna våga erkänna, att försäsvitt det behövs även nerver för att bestå i livets prov, böra de unga icke förmenas att redan i skolan beredas tillfälle att få en aning också därom. Men det är omöjligt för den, som har en smula ingående erfarenhet om den kommunala mellanskolans arbete och nödvändiga arbets sätt, att slå sig till ro med ett enkelt konstaterande, att det egentligen kunde vara betydligt värre ställt med arbetsbelastning och studiejäkt än det är. Lärarna ha i denna skola liksom i andra en

lagstadgad normalarbetsdag, och de behöva det. Och jag tror man kan vara berättigad uttala, att den kommunala mellanskolans lärare i allmänhet synnerligen väl uthärda en jämförelse med andra skolors, även läroverkens, ifråga om både intresse för uppgiften och skicklighet i undervisning. Men barnen på denna skolas åldersstadium är skört material. Deras föräldrar och målsmän ha rätt att kräva en omedelbar och radikal omläggning av arbetssättet och en begränsning av arbetsbördan efter linjer som kunna godkännas av pedagogiskt förstånd och vanligt sunt förnuft.

I de s. k. skolsakkunniges den 18 februari 1926 avgivna utredning angående det svenska skolväsendets organisation finnes (sid. 117) ett utdrag ur en statistisk redogörelse angående timtalet per vecka för obligatoriskt skolarbete plus hemarbete i olika skolformer, av vilket bl. a. framgår, att medeltalet för en var av arbetsveckans sex dagar i kommunala mellanskolan blir cirka 8 timmar i fjärde klassen och något mindre i de övriga. Ett studium av tillgängliga redogörelser för rikets kommunala mellanskolor ger emellertid vid handen, att redan timtalet för arbetet på skolrummet — övningsämnen inräknade — i realiteten ofta uppgår till siffror, som mest komma en att tänka på en feberkurva i stigande. Är det orimligt att fordra en normalarbetsdag även för dessa barn? Är det utsiktslöst att vänta utfärdandet av en enhetlig undervisningsplan, som behjärtat tar hänsyn till förnuftets krav? Är det otänkbart att befria eleverna från ett »frivilligt» skolarbete, som aldrig är frivilligt? Är det Kungl. Maj:ts betaget att åstadkomma en lämplig avvägning av förhållandet mellan lärares och elevers arbetsbelastning?

En sak, som bl. a. i icke oväsentlig grad måste medverka till den påtalade överbelastningen av barnen i den kommunala mellanskolan, torde vara värd beaktande, nämligen anställandet på detta ålders- och studieplan av ett relativt högt antal *speciallärare*. Även i den minsta kommunala mellanskola upptar lärarförteckningen 5 ämneslärare med full tjänstgöring och därutöver en eller flera s. k. övningslärare. Det ligger i sakens natur, att det för en skicklig och för sin uppgift intresserad lärare blir så angeläget som möjligt att i sina undervisningsämnen ernå bästa möjliga resultat, d. v. s. i många fall högsta möjliga kunskapskvantum. Även över lärarens huvud hänger ju damoklessvärdet, realskolexamen. Det är naturligtvis meningslöst att yrka på denna examens avskaffande. Men det skulle kanske icke sakna betydelse i härberörda avseende att skära ned antalet speciallärare. Skulle i alla fall inte t. ex. en lärare i språk eller matematik på *detta stadium* duga att meddela barnen en nöjaktig undervisning även i historia, geografi eller kristendom, kanske någon gång även i svenska? Det lär visst förekomma, att studenter utan någon som helst akademisk examen emellanåt »läsa upp» elever i samtliga ämnen t. o. m. i gymnasieklass! Det är otvivelaktigt av betydande vikt även vad den kommunala mellanskolan angår, att undervisningsstandarden icke sänkes, och givetvis

måste tillvaron av en högt kvalificerad lärarkår härvidlag anses som ett *conditio sine qua non*, men framför allt med hänsyn till den angelägenhet, som i det föregående berörts, torde ett övervägande böra ske, huruvida det i någon mån skulle kunna anses oförenligt med tillvaratagandet av denna skolas intressen och uppgift att inskränka antalet lärare till en per klassavdelning. Det vill förefalla som om saken åtminstone tål att diskuteras.

Rörande de ekonomiska konsekvenserna av en sådan åtgärd anhåller jag få hänvisa till av särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunnige den 15 augusti 1923 avgivet betänkande med förslag till löne-reglering för befattningshavare vid rikets allmänna läroverk samt vid folk- och småskolor m. fl. läroanstalter. De sakkunnige hava därvid efter en ingående granskning förklarat sig icke hava kunnat undgå att finna, att en utökning av tjänstgöringstiden syntes förenad med vittgående konsekvenser, berörande ej allenast lärarna själva utan ingripande i vederbörande läroanstalts organisatoriska förhållanden. De sakkunnige hava därför icke tilltrött sig att i ifrågavarande hänseende kunna göra ett tillräckligt auktoritativt uttalande än mindre avgiva ett direkt förslag i ämnet. De sakkunnige fortsätta därefter: »Gäller det emellertid att allenast se saken från synpunkten av statsverkets ekonomiska intressen eller med hänsyn till möjligheten att genom det för den högre lönen ökade arbetet för de ordinarie befattningshavarna vinna besparingar å de till extra tjänstemän anslagna medel, skulle givetvis jämväl för lärarnas vidkommande genom en anordning med ökad tjänstgöring behovet av extra lärare minskas och dymedelst en nedsättning kunna vidtagas i de för sistnämnda befattningshavare utgående anslag. De sakkunnige hava i fråga om de allmänna läroverken vidtagit en approximativ beräkning i detta hänseende och därvid funnit, att genom en ökning av de ordinarie ämneslärarnas tjänstgöring med 1 timme per vecka skulle en inbesparing kunna ske av omkring 40 extra lärare och med utgångspunkt från nuvarande lönebelopp en anslagsminskning vinnas av i runt tal 128,000 kronor, vid en ökning av 2 veckotimmar vunnas en besparing av omkring 80 extra lärare och en anslagsminskning av 256,000 kronor.

De sakkunnige hava ansett enahanda synpunkter kunna läggas på frågan om utsträckt tjänstgöringsskyldighet för lärarna vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

Den avgörande synpunkten på detta spørsmål torde givetvis vara den pedagogiska och skolorganisatoriska.

I anslutning till det anförda får jag hemställa,

att riksdagen, vare sig Kungl. Maj:ts proposition nr 116 varder av riksdagen bifallen eller icke, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

dels om vidtagandet av *omedelbara* åtgärder i syfte att minska den arbetsbörda, som för närvarande påvilar lärjungarna i den kommunala mellanskolan, i den utsträckning hänsynen till lärjungarnas fysiska och psykiska hälsa påfordra,

dels ock att i sammanhang därmed det måtte tagas under övervägande, om och i vilken utsträckning en minskning av antalet speciallärare i samma skola skulle kunna ernås, och snarast för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan komma att föranleda.

Stockholm den 18 mars 1927.

Karl Sandegård.

I motionens syfte instämmer:

N. S. Norling.
